

ЛЕВ СЕРГІЙОВИЧ БАЛАШОВ
(до 85-річчя вченого)

17 лютого 2014 року виповнилося 85 років від дня народження і 60-річчя наукової, педагогічної та громадської діяльності відомого вченого в галузі геоботаніки, болотознавства, лукознавства, охорони природи та екології доктора біологічних наук Лева Сергійовича Балашова.

Лев Сергійович народився в м. Ленінграді (тепер Санкт-Петербург, Росія) у родині службовців. Його дитячі роки проминули серед мальовничої

природи північного краю, яка ще відтоді зачарувала та зацікавила його. Увесь рослинний світ йому здався дивовижним. Він хотів знати про квіти, дерева, про всі рослини якомога більше. Одним словом, — усе. Ставши підлітком, Лев Сергійович захоплювався визначними всесвітньо відомими історико-архітектурними пам'ятками та палацово-парковими комплексами Ленінграда, якими славилася місто та його околиці. Любов до малої Батьківщини він проніс через усе своє життя.

Лев Сергійович, як і багато інших дітей, пережив лихоліття війни. Коли почалася війна, його родина переїхала до міста Вологди, куди мобілізували батька — Сергія Івановича, який служив у інженерних військах. Перші місяці війни були особливо драматичними та важкими. Мати, Марія Сергіївна, яка пережила громадянську війну і розуміла, наскільки величезні масштаби цієї гігантської катастрофи, не була впевнена в тому, що війна не роз'єднає родину, і написала на аркушиках паперу для дітей свого роду наставлення. У ньому, крім материнських благословінь і побажань, були виписані принципи життя, яких мали дотримуватися діти. Цей лист Лев Сергійович зберігає й донині. У посланні вражає й захоплює мудрість і глибина мислення цієї жінки, матері, яка так бажала щасливої долі своїм дітям і наче намагалася захистити їх своєю любов'ю у ті страшні роки. З наступом радянських військ частина батька була передислокована на захід. Тому сім'я певний час перебувала в Румунії, а наприкінці війни — в Бессарабії. Після демобілізації батька за станом здоров'я родина переїхала в Україну, до Ніжина. Саме тоді поновив роботу Ніжинський державний педагогічний

© Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО, Я.П. ДІДУХ, Д.В. ДУБИНА,
В.С.ТКАЧЕНКО, 2014

інститут імені М.В. Гоголя. На його природничий факультет і був зарахований у 1948 році Лев Сергійович. Навчатися саме на цьому факультеті — то була юнацька мрія ювіляра.

У 1952 році він з відзнакою закінчує Інститут і розпочинає трудовий шлях спочатку лаборантом, а з січня 1953 року — асистентом кафедри ботаніки. У студентські роки він слухає лекції відомого вченого-геоботаніка та флориста, вихованця харківської ботанічної школи С.О. Мулярчука. Сисой Олександрович понад усе любив ботаніку, а тому стимулював у студентів любов до свого предмета, допомагав сформуванню навички дослідницької роботи, вміння помічати, спостерігати й аналізувати природні явища. Саме він запропонував Леву Сергійовичу тему наукової роботи — «Луки заплави р. Снов», яка згодом стала темою кандидатської дисертації ювіляра.

У 1959 році Лев Сергійович вступає до аспірантури у відділ геоботаніки Інституту ботаніки АН УРСР. Його керівник — видатна учена-болотознавець, доктор біологічних наук, професор Єлизавета Модестівна Брадєс своєю доброзичливою вимогливістю і допомогою сприяла формуванню молодого дослідника.

Завершивши навчання в аспірантурі 1962 року, Лев Сергійович починає працювати у відділі геоботаніки Інституту молодшим науковим співробітником, у 1965 році захищає кандидатську дисертацію, а в 1969 його обирають старшим науковим співробітником. У 1994 році Л.С. Балашов захищає докторську дисертацію за темою «Антропогенні зміни, оптимізація використання і охорона трав'янистої рослинності Полісся і Лісостепу України» та продовжує працювати у відділі геоботаніки провідним науковим співробітником.

Лев Сергійович — геоботанік широкого профілю. Він був відповідальним виконавцем і керівником багатьох науково-дослідних тем із вивчення лучної, болотної та інших типів організації рослинності різних регіонів України. Зокрема, він здійснив монографічне дослідження зміни флори та рослинності боліт під впливом осушувальної меліорації; вивчав сукцесії лучної рослинності, спричинені господарською діяльністю, і надав рекомендації з оптимізації використання й охорони природних кормових угідь, детально досліджував флору та рослинність Поліського державного заповідника й запропонував природоохоронне впорядкування його території тощо.

За цикл праць із питань лукознавства та луківництва Л.С. Балашову разом із колегами в 1990 році присуджено Премію імені М.Г. Холодного АН УРСР.

Лев Сергійович органічно поєднує теоретичні та прикладні аспекти досліджень. На основі результатів порівняльного вивчення сучасного стану рослинності лук і боліт в Україні він виявив їх істотні зміни, які сталися протягом останніх 60-ти років під впливом господарської діяльності людини: зменшення площ, збіднення ценотичного та флористичного складу, зниження їхньої продуктивності. Л.С. Балашов окреслив основні шляхи та напрямки синантропізації лучної рослинності за існуючої тоді системи господарювання. За допомогою градієнтного аналізу він розробив шкалу індексів осушення майже для 400 видів судинних рослин і метод визначення ступеня осушення/обводнення території.

Вагомим є внесок Лева Сергійовича у справу охорони рослинного світу. Крім досліджень, проведених у Поліському державному заповіднику, він описав і запропонував для охорони в Україні близько двох десятків об'єктів лучної та болотної рослинності. Л.С. Балашов разом із колегами розробив (на прикладі басейну Десни) принцип створення оптимальної мережі природоохоронних територій у басейні річки.

Постійну увагу вчений приділяє оптимізації використання природних рослинних ресурсів. Спільно з колективом авторів він розробив господарську типологію кормових угідь України за флористичними критеріями, а також екологічну класифікацію лучної рослинності. Результати цих досліджень стали науковими засадами рекомендацій щодо питань раціонального використання та охорони кормових угідь для низки районів і окремих господарств Чернігівської та Рівненської областей.

Відразу ж після Чорнобильської катастрофи Лев Сергійович як відповідальний виконавець і керівник науково-дослідних тем, що ввійшли до державних програм із мінімізації наслідків аварії, вивчає зміни рослинності в зоні відчуження ЧАЕС і вплив радіоактивного забруднення на фітоценози. Разом із колегами він здійснив типізацію території 30-кілометрової зони ЧАЕС за фітофакторами, великомасштабне картування рослинності окремих полігонів, розробив методіку моніторингу фітобіоти в системі загального радіоекологічного моніторингу зони. Результати цих та інших дослід-

жень із чорнобильської тематики широко використовуються при опрацюванні обґрунтування щодо необхідності створення Чорнобильського біосферного заповідника, закладення якого планується здійснити у 2014 році. В 1998—1999 роках Лев Сергійович бере участь у дослідженні стану рослинності та міграції радіонуклідів у рослинно-грунтового покриву на території Семіпалатинського ядерного полігону (Казахстан). Як учасника ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС Президія НАН України в 1990 році відзначила Л.С. Балашова Подякою «За визначний особистий внесок у ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи та виявлені при цьому високий професіоналізм і мужність».

Лев Сергійович Балашов завжди цікавився і цікавиться громадським життям колективу, бере діяльну участь у науково-організаційній роботі. Тривалий час він був ученим секретарем Проблемної ради з ботаніки.

У 2001 році Лев Сергійович вийшов на заслужений відпочинок, однак не припиняє наукової діяльності. Він був відповідальним виконавцем кількох проектів. Тепер Л.С. Балашов є керівником наукової теми «Теорія та розробка технології моніторингу екосистем НПП «Подільські Товтри»» (Кам'янець-Подільський національний університет). У 2006 році його обрано на посаду завідувача кафедри біології та методики її викладання цього університету, а в 2013 переобрано на новий термін. Як і раніше, він сприяє підготовці молодих фахівців, консультуючи студентів вузів, аспірантів,

наукових співробітників, є членом редколегій низки періодичних видань, популяризує наукові знання в галузі ботаніки, екології, охорони природи.

Лев Сергійович опублікував понад 200 наукових праць, зокрема дев'ять монографій. Він є автором (співавтором) кількох науково-популярних видань, найвідоміше з яких — «В краю ландыша и азалии».

Лева Сергійовича Балашова глибоко шанують як принципового вченого, що вирізняється широкою ботанічною та загальнонауковою ерудицією, великим досвідом і невичерпною енергією, скромною й чуйною людиною. Всі ці його чудові якості, вагома наукова та науково-громадська діяльність є гідним взірцем для молодих ботаніків.

Лев Сергійович виховав двох синів, уже дорослими стали чотири внуки, ростуть три правнуки. Став відомим науковцем його внук — зоолог, кандидат біологічних наук Ігор Балашов.

Лев Сергійович відзначається великою працелюбністю, пристрасністю і любов'ю до природи. У свої 85 він сповнений енергії і творчих задумів. Від імені співробітників відділу геоботаніки й екології, усього колективу Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України щиро вітаємо Лева Сергійовича з ювілеєм. Бажаємо йому міцного здоров'я, довгих років життя та нових творчих звершень у ботанічній науці на благо України!

*Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО, Я.П. ДІДУХ,
Д.В. ДУБИНА, В.С. ТКАЧЕНКО*